

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

23. FEBRUĀRĪ

NR. 6

Zem Lēpina karoga Staļina vadībā — uz priekšu, par galīgu hitleriskās Vācijas sagrāvi, par pilnīgu mūsu taisnās lietas uzvaru!

SARKANĀS ARMIJAS SVĒTKOS

Jaunā, tikko organizētā Sarkana Armija 1918. gada 23. februāri pie Narvas un Pleskavas sakāva vācu iebrucējus. Šī uzvara kļuva par Sarkanās Armijas dzimšanas dienu. Kopš tā laika mūsu varonīgā armija augusi, veidojusies un nostāgusi vēl vēsturē nedzirdētas slavas ceļus. Jau 1918. gadā Sarkanā Armija nosargāja mūsu dzimteni pret vācu iebrucējiem. 1919.—1921. g. tā izdzināja Padomju Savienības robežām ārziņu interventus. Modri Sarkanā Armija stāvēja sardzē, lai sociālistiskās zemes tautas spētu nodoties mierīgam ceļniecības darbam.

1941. gada vasarā, iekalušies savā un daudzu Eiropas tautu tēraudā, atkal pēc mūsu ciešiem un pilsētām izstiepa asinīm aptraipītās rokas vācu barbari. Fašistu istos nolūkus 1941. gada 3. jūlijā radio runā atmaska biedrs Stajins: «Ienaidnieka nolūks ir sagrābt mūsu zemi, kas slacīta mūsu sviedriem, sagrābt mūsu maizi un mūsu naftu, kas ir mūsu darba ieguvums. Viņa nolūks ir atjaunot muižnieku varu, atjaunot carismu, izpostīt krievu, ukrainu, baltkrievu, lietuvju, latviešu, igauņu, uzbeku, tatāru, moldavu, gruzinu, armēnu, azerbeidžānu un citu Padomju Savienības brīvo tautu nacionālo valsts iekārtu, pārvērot šis tautas un pārverst tās par vācu firstu un baronu vergiem.»

Tai pašā runā biedrs Stajins saka: «Mūsu spēki ir nesaskaitāmi. Iedomīgajam ienaidniekam par to driz būs jūpāliecīnās. Kopā ar Sarkano Armiju kaŗā pret uzbrūkošo ienaidnieku ceļas daudzi tūkstoši strādnieku, kolchoznieku un inteliģentu. Celsies mūsu tautas miljonus masas.»

Sodien, 27. gadadienā, Sarkanās Zvaigznes pulki atrodas pie Berlines vārtiem. Nav mūsu zemē cilvēka, kas nekvēlotu naidā pret «iedomīgo ienaidnieku», pret vācu kāskrusta zvēru. Sarkanās Armijas ceļš — tas ir spožu uzvaru ceļš, kur blakus kaļavīriem cīnīs visa tauta.

PAVĒLE

LAIMONIS PURS

Rimst ielās kustība, stāj ļaužu straume platā,
Caur simtiem siržu līksmes vilnis plūst.
Mirdz sirmgalvīm, mirdz kaļavīram skatā
Viens jautājums — kas ziņots atkal būs?

Skries vārdus gaidītie pār Krimas zaļām lejām,
Aiz polārloka skaļas nenostās,
Bet aplauks visas cilvēcības sejā,
Kur dien' no dienas jaunu spēku krās.

Sos vārdus sacītos kā savu elpu tvejam,
Jo nākotne tos zelta burtos vis.
Liels mūsu spēks — mēs dzīves ceļu zinām,
Pār kuju mūžos prieka lietus līs.

Rimst ielās kustība, stāj ļaužu straume platā.
Būs Pavēle! — viens otram priekā teic.
Un visi sastingst, lepnums mirgo skatā,
Kad Stajins viršs drošībās sveic!

Jau kaŗā pirmajās dienās ap 900 padomju rakstnieku uzvilkā kaļavīra tērpā, lai būtu kopā ar Sarkano Armiju, lai būtu kopā ar savu tautu, lai cīnītos pret fašistu nezvēriem gan ar durkli, gan spalvu. Rakstnieku sastop visur: pirmo liniju zemniecās, triecienu lēdēs, divīziju, armiju un fronšu laikrakstu redakcijās. Viņš lasa savus darbus kaujiniekim, viņš apraksta Sarkanās Armijas uzvaras; atsevišķo cilvēku neiedomājamā varonība, izteiktā vārdos, kļūst par jaunu spēku, kas dragā vāciešu bunkurus rindas un divīzijas.

Kaļavīra tērpā Valkājot, Korņeļuks uzrakstīja lugu «Fronte», Simonovs lugu «Krievu laudis», Tichonovs dzejas un rakstus par Lēningradas barbarsko blokādi utt.

Ari latviešu literatūrā rakstnieku-frontinieku deva nav maza: tur Griguļa, Lēmaņa, Granata, Muižnieku stāsti, Dambura, Krauliņa apraksti, Jūl. Vanaga ballādes, Rokpeļņa strēlnieku dziesmas. Rītdienas vēsturniekim, pētījot latviešu tautas darbibu Tēvijas kaŗā, pie minētajiem rakstniekiem būs jāatgriežas. Tas nozīmē, ka viņu vieta mūsu kultūras dzīvē nav atņemama.

Visas padomju tautas šodien atzīmē Sarkanās Armijas 27. gadadienu un ne tikai cildinot, bet veicot par godu cīnītājiem varondarbus aizmugures darba frontēs. Sarkanās Armijas Augstākais Virspavēlnieks Padomju Savienības Maršals biedrs Stajins šo darbu novērtējis savā 1944. gada 6. novembra runā:

«Ja Sarkanā Armija spēja sekmīgi izpildīt savu pienākumu pret Dzimteni un padzīna vāciešus no Padomju zemes robežām, tad viņa to veica tādēļ, ka no aizmugures to pašaizledzīgi atbalstīja visa mūsu zeme, visas mūsu zemes tautas.»

Sarkanās Armijas uzvaras, vēsturiskā Krimas konference, visu Padomju Savienības tautu darba patoss ir liecība, ka galīgā uzvara nav tālu.

TIPISKI RAKSTURI TIPIKOS APSTĀKĻOS

ARVIDS GRIGULIS

Saisināto iestājekciju Latvijas Valsts Universitātē. (Iestājekcija nosaisinātā veidā būs iepriesta žurn. «Korega» š. g. 3./4. num.).

(Nobeigums)

Apģūstot sabiedriskās dzīves likumības, rakstnieks tās pārvērš aistētiskās likumībās, tas ir — parāda tās sakarā ar sabiedrības ideāliem. Šim principam literātūras radišanas procesā ļoti redzama vieta, un tā ir literātūras aistētiskā problēma.

Ir jāpazud sabiedrības pretišķībām, lai cilvēka personība varētu būt atkal liela un viengabala kā renesances literātūru (Servantess, Rablē), vajadzīgi apstākļi, kas to radītu, lai literātūra varētu sākt celt lielus, varenus epus, pretēji burzuaziskā reālisma pretišķībās salauzītajiem cilvēkiem.

So augsnī lielām personībām un lielām literātūrai spēj dot vienīgi sociālistiskā sabiedrība, padomju valsts, kur likvidētas skiru pretišķības, un kur norit visu padomju tautu vienots, vēl cilvēcē nerēdzēts celtniečības darbs. Un jau šodien mēs redzam, ka padomju romānā izmējās monumentāla epa raksturs.

Ar ko raksturojas padomju literātūras metode?

Vīnu sauc par **sociālistisko reālismu**, un savos formālajos pamatos tas nav nekas cits kā reālisms, par ko visu laiku rūnājam un kas balstās uz Engelsa tezes: bez detaļu pareizas attēlošanas pareizi attēlot arī tipiskus raksturus tipiskos apstākļos. Tas ir gan reālisms, bet pacelts savā augstākajā fazē — pacelts sociālistiskajā sabiedrībā. Līdz ar to ir jauna literātūras metode.

Literātūras raksturu nosaka sabiedrības raksturs, nosaka dzīve, nosaka tipiskie apstākļi. Dzīve nosaka arī rakstnieka attieksmes ar materiālu, nosaka metodi. Tieši šo jauno attieksmju dēļ mums jāsastopas ar jaunu metodu.

Padomju literātūras pamatīpašība ir, ka tā kalpo varenai, vienotai daudzīcībai tautai. Vīna kopā ar šo tautu ir mobilizēta lielīm mērķiem, tas vīnu nepazemina, bet paugstina, jo padara nozīmīgu, tas vīnu neierobežo, bet padzīlina, jo vīna neizplūst no tautas interesēm.

Padomju literātūras, padomju tautas un padomju tautas vadības vienību gleznaini raksturo prof. Zeljinskis: «Validiba un partīja — dirigētās, literātūra — orķestris, visiem viena un tā pati vēstures partītūra, tās vadītāja melodija — tautas cīņa par sociālismu». (Prof. Zeljinskis — Padomju literātūra — 82. lpp.).

Vēsturiskā attīstībā atklājas tipiskie apstākļi, un tie ir diametrali pretēji kapitālistiskās sabiedrības attīstības kustībai. Kapitālisma sabiedrība raksturojas ar nepārrauktu atmiršanu, padomju sabiedrība ar ne-

pārrauktu attīstību. Tas, kas kapitalistiskā sabiedrībā veidojas jauns, tas savā lielākajā daļā piederēja nākošajai sociālistiskajai sabiedrībai. Tādēļ dabiski, ka tipisku apstākļu parizpratne tiek akcentēta atmīšanu un reālisms kā savus spēcīgākos pārstāvju deva kritizētās reālistus. Padomju valsti, vēsturiskās attīstības kustībā atmirstošās savā lielākajā daļā pieder bijušajai sabiedrībai, jaunais, dzīmstošais viss pieder sociālistiskajai sabiedrībai. Te vēsturiskā attīstībā tipisku apstākļu izpratne pārvieto akcentu no atmirstošā uz dzīmstošo, jauno.

Līdz ar to, padomju rakstnieki — sociālistiskā reālisma rakstnieks — kritizētāja reālīta vietā kļuvis par reālistu — apliecinātāju. Šī celtniečības dzīves apliecinātāja pozīcija ir visraksturīgākā sociālistiskājam reālistam, un no tās izriet daudz un dažādas slīkākas likumības.

Sociālistiskā reālisma rakstniekinam, kam vispirm kārtā jājizprot jaunais, ir jābūt sevišķi nemaldīgam un redzīgam. Piem., Latvijas apstākļos, kur vēl ļoti daudz vecā atlieku, vienmēr jāprot redzēt vispirms jaunais, lai arī tas kvantitatīvi

būtu mazāks par veco. Šo pāveli vienām diktē tipisko apstākļu likums, un ne reti tas prasa labu ideoloģisku brunojumu.

Viss padomju tautu celtniečības darbs noris lielā celtniečības pārīs. Šī patoss pamats ir varenas nākotnes perspektīva. Sai sakaribā Gorkijs saika: «Mums ir nepieciešami zināt ne tikai divas patiesības pagātnes un tagadījumu patiesību, to, kuras radišanā mēs nemam zināmu dalību. Mums jāzin vēl trešā patiesība — nākotnes patiesība. Es šos vārdus par trešo patiesību sakune asprātības dēļ, nepavismas ne. Es to sajūtu kā izskirēju pavēli, kā laikmeta revolucionāru pavēli. Mums jāziecīt tā. Bez tās mēs nesapratisim sociālistiskā reālisma metodi.» (RSR 1935. g. plenuma māteriāli).

Sis nākotnes patiesības, šīs celtniečības perspektīvas parādīšanai sociālistiskā reālisms metode uzņem sevi revolucionārā romantisma metodi.

Tipisku apstākļu jaunais satāvs veido arī jaunu tipisku raksturu — veido padomju cilvēku. Jaunā — padomju cilvēka — problēma ir ļoti sarež-

gita problēma, un tā ir patstāvīga tema.

Vēl piezīmējams tas, ka tezī «tipiski raksturi tipiskos apstākļos» sociālistiskā reālisma metode attiecina arī uz dzēju. Tas nozīmē to, ka jūtu kompleksi, ko izsaka padomju dzējnieks, ir tāpat tipizēti kā raksturs un apstākļi. Tas nozīmē, ka dzējā izteiktais jūtas nav tikai viena individuālā sāpes, prieks vai ciešanas, bet ka aiz katra tāda kompleksa slēpjās zināmas padomju ļaužu grupas sāpes, prieks vai ciešanas. Šķiet, ka ir pilnīgi skaidrs, ko dod šīs princips dzējai. Tas pārvērš dzēju par sabiedrisku parādību, un tā ir sabiedriskā ne tikai efekta, bet arī izejas punktā.

Dzejnēka individuālajām sajūtām, bez šaubīm, ir primārs raksturs. Tās noder par kodolu sajūtu kompleksu tipizāciju; kā atceramies, līdzīga loma bija prototipam, tipizējot raksturu.

Padomju literātūras pieredze rāda, ka arī padomju literātūrā rodamas kļūdas un nolieces no veselīgajiem sociālistiskā reālisma principiem. Viņa bez zēlastības tās apkaro un tura spodu Engelsa patiesības tezi.

Padomju dzīves patiesība un meistarība, lūk, sociālistiskā reālisma seja. Padomju literātūra ceļ un iet kaujā, lūk, sociālistiskā reālisma spēks. Padomju tauta uzvar — lūk, padomju literātūras slava.

I E V A I N O T Ā K A R A V I R A D I E N A

Sarkanās Armijas karavīrs un padomju mākslinieks vienotī ciešas draudzības un sadarbības saītem. Kareivjos valds sprauga interese par mākslu, kas Lielā Tēvijas karā gados turpinās augstā auguma. Latvijas PSR mākslas darbinieku šefība pār Armiju sevišķi spilgti izpaudās š. g. 19. februārī, ko organizētā karavīra dienā, kā ierosināja un vadīja MDA Republikas Komiteja ar priekšsēdētāju b. O. Ā. B o l u un Republikas Militārās šefības komisija ar priekšsēdētāju b. A. B o l i n u.

Ievainotā karavīra dienā piedalījās 14 Rīgas mākslas iestāžu kollektīvi. Operas un baleta teātri saime sniedza divus koncertus un daudz atsevišķu priekšnesumu slimpa latātā; darbinieki savākuši lielu dāvanu grozu. Krievis teātris pilnīgi iekārtojis ar saviem materiāliem skatuvi kādā slimnicā, un deva trīs koncertus smagai ievainotajiem, kā arī palīdzēja tiem rakstīt vēstules uz mājām.

Jaunatnes teātris bija radījis vīknī brigāžu: mākslinieciem, vīnas mazgātāju, atlēdznieku, lāpītāju un galduņeku, bez tam daudz darīja telpu izdalīšanā; nodibināta Jaunatnes teātra kollektīva ilgstoša šefība pār kādu slimnicu, kur teātra darbinieki apņēmūsītās būt ik dienas. Divus lielākus koncertus sarikoja un

slimnicā skatuvi iekārtoja Dailes teātra laudis, uzņemoties arī pastāvīgu šefību pār ievainoto mākslinieciem pašdarbību. Drāmas teātris iepazīstāja karavīrus ar diviem liekiem un 13 mazākiem koncertiem. Auktieri daudz sarunājās ar ievainotajiem, kuri izpauda neviltotu sajūsu par mākslinieku rūpību un gādību.

«Nekad neizmirsīšu šo dienu,» teica ievainotais leitnants Zacharovs, «to pieminēsim un par to stāstīsim frontē, kur drīz vien atkal dosimies.»

P A Š D A R B I B A S S K A T E S

LPSR Arodbiedrību Centrālās Padomes noorganizētās un vadītās pašdarbības kollektīvu pārbaudes skates rātti virzās uz priekšu. Izdalījusies jau virkne spējīgāko koru, ansambļu un solisti, kas pēc pirmo pārbauzu panākumiem gatavoja tālāk ar vēl lielāku rosmi, lai godam pastāvētu svētdien, 25. februārī, paredzētājā Rīgas pilsētas skatē. Un vēl pēc nedēļas, svētdien, 4. martā, notika vienības Republikas apjomīs skate, kad Rīgā, LPSR Valsts Drāmas teātri, pulcēsies atrīvoto Padomju Latvijas novadu mākslinieciem apdāvinātākie darba laudis, lai draudzīgā sacensībā izvirzītu no sava vīdus vislabākos, kuri aprīla mēnesi dīsies lielā ceļā. Kriētnākā LPSR

Ievainotā karavīra diena ir nerēdzēti liels notikums mākslas darbinieku sabiedriskajā dzīvē. Tai ievērojama politiska audzinātāja nozīme, veidojot tiešu zīmigu kontaktu starp māksliniekam un Dzīmtenes brīvības karotājiem. Saistības, ko mākslas kollektīvi uzņēmušies tālākajās šefības gaitās, neatstās Ievainotā karavīra dienu kā atsevišķu vienreizīgu parādību, bet iekals par spēcīgu loceklī gaŗā nopietnu patriotisku pasākumu virknē.

pašdarbinieki brauks uz Maskavu, uz plašās sociālisma zemes sirdi.

J U L I J A M M A D E R N I E K A M 75 GADU

Š. g. 27. februārī uz 75 mūža gadiem atskatās sīrmās latvju mākslinieki Jūlijs Madernieks. Kā mūsu nacionālā ornamēta meistaram viņam neizdzēšama vieta latviešu mākslas vēsturē, noteiktu vētājumu un atzīnu pilni Madernieku teorētiskie raksti un recenzijas, kurus, periodiski izkāsītus, derētu savākt vienkopus. Plašāk aperējumu par ievērojamo gavilneku darbību sniegsmi «Literātūras un Mākslas» nākamajā numurā.

LIELĀ TĒVIJAS KARA VARONA ATSPULGS PADOMJU LITERĀTŪRĀ

Lielais Tēvijas karš atraišija vēl pasaules vēsturē neredzetus drosmes un varonības piemērus, pacēla padomju cilvēka dzīvi un bargo cīpu mirdzošā slavas gaismā. Sarkanās Armijas kara pulki raksta kauju laukos varonepopeju, kas vēl gadītus valdīnās cilvēces apziņu, kas vēl tālā nākotnē būs neizsmējams temats monumentālajiem mākslas darbiem visās nozārēs un paveidots.

Karš šodien ir padomju rakstniecības istenība un būtība. Tā nav kara literatūra vienīgi tematiskā nozīmē. Var rakstīt grāmatas par karu pats garīgi atrazdamies āpus cīnās. Padomju rakstniekiem karš ir arī vija paša personīgā lieta, jo te izskiras arī vija paša dzīve un liktenis. Tieši šīs personīgas pārdzīvojums piešķir padomju rakstnieku kara stāstiem, romāniem, lirkai un drāmām nozīmi un vērtību, kādās nav nevienai citai literatūrai.

«Mūsu literatūras galvenais varonis ir patiesība,» raksturo padomju rakstnieku darbu Nikolajs Tichonovs. «Mēs negribam mūsu karavīrus izrotīt teiksmainu drosminieku krāspajos tēros, vai aprobežoties stingrām dzīves aprakstu gleznām. Patiesība par karu, — tas ir stāsts, kas satrīcina dvēseles un sirdis.» Šī skarbā bargā cīpas atbalss šāko visā padomju kara literatūrā. Tur nav rožainu krāsu, marša takti solojošu alvas zaldātu, bet patiesības padomju cilvēka tēls. Atšķiriet vienu no pirmajām kara grāmatām — Vandas Vasilevskas «Varaviksnī». Tur pat nav romāntik parastā galvenā varona, stingra kompozīcionalā risinājuma, bet šī grāmata jūs pamēn savā varā ar pirmo tetkumu. Mēs redzam, kā kara ugunis vienkārši iekārēti ukraiņu laudis izaug par varonīem. Izlasiet Konstantīna Simonova trīscēlienu lugu «Krievu laudis». Tur darbojas vienkārši krievu laudis, kas kaujas laukā sapno par bērzu pie dzintās mājas loga, runā par jaunību un pavasari. Bet kaujā viņi nepazīst iežēlu ne pret sevi, ne ienaīdnieku. Vieina no visvairāk lasītajām grāmatām frontē ir Vasilija Grossmana «Nemirstīgā tauta». Sādarba populāritātēs cēlonis meklējams reālā kara attēls. Padomju karavīrs tur saskatīja pats sevi, ieraudzīja savu frontes dzīvi, pilnu briesmu, ciešanu, bet lielas skaldības un jēgas apstarotu. Nemsim Garbatova «Neuzvaramos». Tur elpo un dzīvo vistešķā šāsdienas istenība. Tarasa dzimtas likteņa stāstā rakstnieks tēlo padomju tautu, rāda, kā kara dienu postū un pretrunās

attīstas un izaug naids pret ie-naidnieku, kā mierīgais celtnieks un zemes arājs kļūst par kaujas viru.

Konstantīns Simonovs uzrakstījis romānu par Stalingradu «Dienas un naktis». Tas nav siks kauju apraksts, bet stāsts par cilvēkiem, kas uzvar ie-naidnieku un nāvi. Simonovs izvairas no pacīlāta stila, pavaugstināta tēlojuma, viņš raksta pavisam vienkārši un reālistiski. Bargās zemes salā, vētrā un puteņos cilvēki cīnās par katu zemes pēdu, nama slieksti, logu un istabu. No šejienes sākās varenais uzvaras ceļš atpakaļ uz Ukrainu, Baltkrieviju, somu-kareļu mežiem, Baltijas jūru.

Mēs varētu turpināt uzskaitit desmitiem specīgu kvēlu grāmatu, kurās savdabīgā mākslinieka individuālitāti piemērotā veidā attēlota kara dienu notikumu attīstību un padomju cilvēka psychologiskais pārvērtību un pārāugsanas process. Nemirstīgu piemēknīkli varonei — komjaunietei savā poēmā «Zoja», uzcelusi Margarita Aligere, skaistu aizkustinošu padomju jaunību tēlu devis Antokolskis lirkiskā poēmā «Dēls». Tvardovska ipatnā poēma «Vasilijs Tjerkins» tēlo vienkārša ierindītiešu frontes dzīves priekus un bēdas. Varonīgā Leningrada līeso Nikolaja Tichonova dzejoju grāmatā «Ugunīgais gads» un Leningradas tēstos, Veras Inberes «Pulkovas meridiānā» un citu Leningradas rakstnieku lirkas, drāmas un prozas sacerējumos. Neaimīrstamu kara jūrnieku tēlu savās mazajās kara miniatūrās uzzīmējis Leonīds Sobojevs. Viņa «Jūras dvēsele» — viena no visvissabidigākajām kara grāmatām padomju literatūrā.

Savrupu vietu padomju kara literatūrā iepenē Michaila Solochova jaunais nepabeigtais romāns «Viņi cīnījās par Dzimteni». Šai darbā kara tema pasākta risināt jau lielās monumentālās līnijās. Solochova romāna varonis patiesākā nozīmē ir visa daudzīmjuonu lieļā Padomju tauta. Tās ir varenas gleznas detaļas, kurās darbojās, elpo un dzīvo šodienā, simtiņi varonu.

Lielā kara elpa šāko visā padomju rakstniecībā. Padomju cilvēku varona tēls dzīvo azerbejdžānu, turkmēnu, gruzīnu, armenu, kazachu un visu pārējo padomju tautu rakstnieku darbos. Viņi runā par ērgli, kas pacēlās skriet saulei preti. Par to savu kokli skandē sirmais Džambuls, par to krāsīs austraumeišķas ornamentiķas apvītas vārsmas sacer armenis Naři Zafans.

Lielajā cīņā par brīvību pret fašistiskajiem vergu turētājiem

izauga arī latviešu strēlnieku slava. Latviešu tauta šodien var lepoties ar varoņiem, kuru vārdi zināmi neviens plašājā Padomju zemē; par tiem runā un raksta tālajā Kanadā, liejā Aizjuras republikā, tropiskajā Australijā, Anglijas pilsētās un ciemos, visur, kur cilvēks cīnās par gaismu, bri-vibū un ritidienas laimi.

Jau kops pirmajām kara dienām latviešu padomju rakstnieka mākslinieciskā sacerējuma vienīgais temats bijis karš — nesaudzīgā, nezēlīgā tautas cīņa pret senseno ie-naidnieku. Mūs vispirmām kārtām interesē ne kara tematika, bet cīnītāja psychologiskais tēls — dzīvais cilvēks. To nevar parādīt vislabākais kaujas apraksis, kvēlākie cilindījumi, bet gan patiesi izjusts un mākslinieka personības apstrāvots mākslas darbs. Vienalga, kāda paveida un žanra, bet pats svarīgākais — lai tur būtu patiesība. Latviešu padomju rakstnieks kārā pazīst. Kopā ar strēlnieku pulkiem pārstaigājot kaujas ceļus, tas pats savām acīm skatījās drosmes un varonības piemēros.

Latviešu rakstnieks iesākā ar kaujas aprakstu, himniskām vārsmām un partizāna tēlu. Bet visai drīz to nomanīja strēlnieka — sarkanarmiešu un komandiera tēls, reālistisks stāsts, novēle un tēlojums. Pirmsīmo psychologisko strēlnieka tēlu mākslinieciskās prozas žanrā deva Arvids Grigulis un Jānis Grants. Arvida Griguļa stāsti «Nags» un «Caur ugnī un ūdeni» atveļ mūsu priekšā Staraja Russa purvu un neizbriemano čūsklienu ainu. Tāda paša stila ir Jāņa Granta stāsti «Vaļas balss», «Viens», «Mažā upes sākums». Tie vairs nav stilizēti kauju apraksti, kas dominēja latviešu padomju literatūrā kara pirmajās die-nīs, tur pulsē nopietnā un bar-gā Istenība, redzam raksturu izaugšanas un pārveidošanās procesu. Savdabīgi to attēlojis Vilis Lācis nelielajā, bet spēcīgi uzrakstītā kara stāstā «Atpalukās». Sarkanarmietis Pauls Rāmnieks ir citāda tipa raksturs. Viņš ir Gorbatova romāna Tarasa dēla Andreja Ildziņa, tikai citos apstākjos. Rāmnieks baidās no nāves, sākumā tas pazīst vienīgi savu tēlo dzīvotāku. Bet karš to pārveido. Tieši frontē Rāmnieks iemācās saprast, ka lieši kopējais mērķis ir augstāks par paša dzīvību.

Spilgtu un neaimīrstamu latviešu strēlnieka tēlu mums rāda Jūlija Vanaga kāra balādas «Liepnas kauja», «Otrā vārda vīris» un jaunā poēma «Saulgriežu dziesma», kā arī Valda Luksa poēma «Tēvs un dēls» un episkie dzejoji. Šais

darbos lepnie gvardi parādās visā spožumā. Te vairs nav vienīgi vārsmas par karu, bet veidojas un aug spēcīga varoņa tēls. Milgrāvīešu puikas Smel-ters, Paide Josts «Saulgriežu dziesmā» cīnās kā pasaku mil-ži; tos neatetur ne upes, ne dzēlonstieplu žogi, ne visbriesmīgākā fašistu ieroču uguns. Sanitārs Dzilna Valda Lukša episkajā dzejoli «Rīts» septiņpadsmit vietās ievainots metas kaujā. Jaunais Rigas strādnieka dēls ložmetēnieks Andris drosmīgi ietur spalgo decembra nakts salu; kad tēvs krit, dēls pārņem viņa ložmetēju un tur-pina kapāt fašistu bandas. Tā tas bija. Tā gāja kaujā pie Maskavas, Staraja Russas, Lat-gales un Vidzemes laukos latviešu viri. Dzejnieks nav nekā te māksligi izpušķojis, nav pa-lielinājis dimensijas. Istenība šodien ir daudz varenāka un liešmaināka, nekā to spējusi at-tēlot rakstnieka spalva, nekā to iespēj apjaust atsevišķi cil-vēks.

Parādīt šo cildeno drosmi un varoņu tēlu dzījuma un augstuma izmērojumā padomju literatūras tiešas un galvenais uz-devums. Latviešu padomju kāra dzejas var lepoties ar Jāņa Sudrabkalna lielisko kaujas līiku, mēs priečājamies par Valda Luksa kāra lirku un Jūlija Vanaga balādām, kur elpo un dzīvo lielā šīdienu. Bet šodien mums jāprasa arī lielākas dimensijas, ko var veikt vienīgi prozas un drāmatiskās dzejas žanri. Latviešu padomju rakstnieks ir devis spilgtus atsevišķu sarkanarmiešu, komandiera un sanitāres tēlus (Ar-vīda Griguļa, Jāņa Granta, Ig-nāta Muīznieka stāsti un nelielie Indriķa Lēmāpa frontes tēlojumi). Bet tas ir tikai sākums, priekšdarbs lielam monumen-tālam darbam. Anna Sakse uzrakstīja teicamu noveli par sīkpalīsoņa bojā eju, izanalizēja un parādīja glēvu šaubu moci-tu dvēseli. Bet vēl literatūrā nav parādījies specīgi, vienga-balains boļševika un komjaunieša tēls. Komjaunieša tēlu partizānu gaitīs savā poēmā «Nāves vilciens» rādījis Mein-hards Rudzītis. Bet vēl nav ne-viena sacerējuma, kas rādītu šo tēlu Tēvijas Kara laukos. Literatūrai jāatspogulo visa lie-lā daudzīzarainā padomju dzīve un tās veidotājs un izcīnītās cilvēks. Mums vajadzīgs tāds Tēvijas kāra tēls, tikpat liels un dīzs, kāds ir Andreja Upīša Spartaks.

Kurā žanrā to labāk veikt, tas paša mākslinieka ziņā. Ja padomju karavīri ar saviem durkliem un šautenēm salā, šķi-doni un visbriesmīgākajā ugunsvisēsūlī var izlauzt ceju uz fašistu dzīvības centriem, tad arī literatūrai jāspēj savs uz-devums. Mums jāredz latvieša gvarda tēls visā tā dižumā un spožumā, jāredz kāra seja visā tās patiesīgumā.

Edgars Damburs.

Dzēmmes Skumes zīmējumi

Tas bija pie Maskavas, kad Sarkanā Armija pārgāja uzbrukumā un dzīna sakaučā vācu divīzijas atpakaļ uz rietumiem.

Ziema bija tikpat barga un nežēliga, kā kaujas. Sals pār-snedza trīsdesmit gradus, svinināja stundzinošs decembra vējš, bez apstājas griezdams sausu, asu sniegus. Sniegs ap-raka upes, piedzīna gravas un nolidzināja ieļejas. Mežos, kur apsala putni un zvēri, kājas grima pāri ceļiem.

Pēc grūta pārgājiena pa bez-cela apvidu, strēlnieku dajas pazaudēja saskari ar atejošo ienaidnieku. Tāpēc tās saņēma pavēli mainīt virzienu un do-ties uz kādu frontes centra ie-cirkni. Tur ienaidnieks bija stipri nocītinājies un aizkavēja mūsu uzbrukošās armijas kreiso spārnu.

N. pulks norādito vietu — jauktiem krūmiem noaugušu, stāvu upes krastu — sasniedza ar vienas dienas novēlojumu. Pārnakšpojušas nogāzes pussa-grautājās zemnīcās, apakš-vienibas bez sikākas izlūkošanas sāka uzbrukumu. Pēc arti-lerijas uguns kājniki triecie-nā ielauzās vācu nocītināju-mos un tur nostiprinājās. Bet cīnas kļuva smagākas, un tik ātrus panākumus vairs ne-deva.

Pirmajās dienās pulka ko-mandpunks netika uz priekšu ne soli. Tikai trešajā ritā, uz komandiera pavēli, tas pārgāja viņus upē un novietojās divās zemnīcās, kas atradās apsāudes joslā.

Divīzijas sakari ar pulku no-kļuva zem vācu mijuguns. Sāvīni bieži pārrāva vadus. Tos labojot, krita divi sakarnieki, četrus citus vēlāk ie-vainoja. Bet atiet par tunisu vecājā vietā pulkvedis nedomāja, jo no šejiens varēja la-bāk pārskatīt kauju. Viņš sē-deja pie telefona un pēc kār-tas izsauca bataljonus. Ja kā-da linija apkusa un to tik ātri nevarēja salabot, ceļā devās viņa sakarnieks — brūnacai-nais jefreitors Kaparkalējs.

Šo kustigo, nelielu auguma puisi es ieievēroju jau nometnei, kad vēl gatavojāmies kaujām. Tur viņu reizēm maniju pulka komjaunatnes birojā, kas atrā-dās blakus manai istabai. Caur plāno dēlu sienu klausījos vi-nā stāstos par Daugavu, Rīgu vai nebēdigajā svilpōsanā. Bet tā kā Kaparkalēja uzdevumi bija saistīti ar biežu stāgāša-nu, tad viņu varēja sastapt vi-sur — rotu novietnēs, mācību laukumā vai ar papes mapi pa-dusē dodamies laukā pa no-metnes galvenajiem vārtiem. Pārnācis vēlu no savām gai-tām, viņš vēl kūlās pa ne-

curredzamo rudens tunisu un dubjiem uz komandiera nomā-jo mitni.

Sad tad es viņu novēroju arī kaujas laikā. Gandrīz visi pār-vērtās. Vieni palika cieti un nejutīgi, citi skarbi, bet oāzi pat asi un nepacietīgi. Vieni-gi Kaparkalējs palika kāds bi-jis.

Viņš bieži gāja līdz pukve-dim, un reiz, atgriezies, pazi-ņoja par komandpunktā pār-vietošanos. Tas bija ceturtās

dienas vakarā. Pulks beidzot pārrāva vācu aizsardzību visā dzīlumā un jūtami pavirzījās uz priekšu. Krita kieģelū cep-lis, ienaidnieka spēcīgais at-balsta punkts, vācieši atstāja artilerijas sagrautās sādžas drupas un atgāja arī no dzelz-ceļa linijas.

Krēslā cīkstēdamas pavērās balti nosarmojušās zemnīcas durvis, un caur tvaiku, kas plūda no kareivju dvašas un izgarojumu sasildītās telpas, pazībēja Kaparkalēja gaīšais kažocīš un sniegā novārtītā ceپure.

Ar dežurējošo telefonistu tikkio norunāju, ka es uz stun-

du iekritišu miegā, lai notiek kas notikdams. Nepaspēju no-līkties uz kāktā pasviestā, sa-vazāt salmu klēpja, kad pie-nāca Kaparkalējs ar minēto zi-pu. Es jutu, ka mani atstāj pēdējē spēki. Bet ieskatījies puiša no steigas piesarkušājā sejā un it kā mūžam nenogur-dināmajās acis, es sapēmos un neparasti skali devu komandu sagatavoties. Pēc minūtēm des-mit ar seržantu un jefreitoru grupu devos ceļā.

Vējš piestāja. Debesis apvil-kās pelēkas, nodzēsdamas asās sāku zvaigznes. Aukstums tai-sījās pieplaisties.

Mēs pagājām garām maza-jam sakarnieku pulciņam, kas ap mežmalu pagarināja liniju, un soļojām tālāk. Pēdējās die-nās biju apsaldējis kāju pirk-stus. Ejot tie karsti sāpeja. Lai kaut cik aizmirstu sāpes, sāku klausīties sarunu, kurai no sākuma nepiegriezu vēribu. Pēc balss pazinu Kaparkalēju. Viņa blakusgājējs izmeta pa nenozīmīgai frazel, lai aizdzitu vienigi miegu.

— Par sevi es neko, — Kaparkalējs turpināja, — bet kad ienāk prātā pirmā bataljona komandieris, kurš pie dzelzceļa gaida mani ar pulkveža pavēli, tā karsts caur visu miesu.

Un viņš nevarēja beigt sodi-ties par savu vieglārtību, vienam nakti doties caur mežu, par kuŗu nezināja, vai tas iz-tirīts no ienaidnieka.

Gribēju iziet taisnāk, no-nākt galā ātrāk, un neiemītā stiga uz to vedināt vedināja. Noņemu no pleca automatu un eju, vietām brienu. Nekā aiz-domīga. Mirgo mēnesnica, prie-des mierigi met ciekurus, kas ar sausu troksni krīt uz cie-to sērsnu. Mežām jau vajadzēja beigties, te pēķēti ložu kārtā. Kritu, un pēc brīža jūtu, ka sirds dauzas pie pašas zemes. Kaut kā tomēr nomierinos

un atmetu domas, ka visam beigas. Šāvē-jam, vācu automati-tam, vajadzēja at-rasties kādā no bie-zoknā eglem. Bet manām gaužājam pū-lēm pacelt acis un to saskatīt, nebija pa-nākumu; atkal no-svilpa. Sāku jau sastingt, bet iekšā man vārās niknumus. Tu esi viltīgs un sīksts, domāju par savu pretinieku, tā-pēc man jābūt vēl izturīgākam, jo cil-tādi dzīvam neat-griezties.

Kaparkalējs sapu-rināja savu blakus-gājēju.

— Nesāc nu šķakt! Tas kaut ko atnur-deja, tomēr sāka iet mundrāk.

— Nez, kā viss būtu beidzies, ja man neradies negaidīts

paligs. Mēness kāpa augstāk, pa-meta mani ēnā un apgaismoja pre-tējo biezokni. Pamanīju eg-li, kam pašā kuplākajā vietā izcirsti daži zari. Vācietis it kā par atbildi izšāva un atkal netrāpija. Bet es ar vienas acs malīnu pamanīju, ka aizdomi-gājā kokā pazib zilas ugunti-pas. Ar tevi tur ari nav viss kārtībā, un man rodas pavism vienkārša doma — šo vietu pamest. Jau kuŗo reizi sa-ne-mos, bet augums nekust, it kā plecos gulētu zemes smagums. Visu atceros sikumos, bet kā nokļuvu aiz priedes, nezinu. Ar satūkušajiem pirkstiem uz-vilkū ieroci, šāvu ilgi...

Kaparkalējs aplūsa.

— Un tālāk? blakusgājējs interesejās.

— Blēpas, vairāk nekas! Bi-ju padzīrdējis, ka vācu auto-mats esot parocīgāks, labāk velkot, tāpēc kāroju to iegūt. Nu bija reize. Vācietis nogā-zies augšpēdus, roka ar auto-matu atmete sāpus. Papemu, pasvārstu, tiešām viegls. Ap-tverē pilna, tikkā kā apmainīta. Manējais pat ar izšauto disku novelk plecu. Bet tad man ienāk prātā, kurš divkāju-bija pārāks? Tā ari pametu, lai vē-lāk pievāc trofejieni.

Šo notikumu jau biju dzirdējis no šābra priekšnieka, kurš Kaparkalēju bija ieteicis ap-balvot ar medau Par drošī-ribu. Kad šis gadījums bija aprakstīts arī divizijas avīzē, visi Kaparkalēju apsveica, un ari es viņu uzslavēju. Turpre-tim tagad viņš ar savu atkār-tošanos man apnīka un drusku kaitināja, sevišķi, kad Kaparkalējs sāka iet blakus un jau-tāja:

— Kādas jūsu domas, biedri leitnant?

Es izlikos gluži vienaldzīgs un tikkā neiekritu, gandrīz skāji izpauzdamas savu nepār-varamo vēlēšanos izgulēties, vienalga, kur — zemnieku istabā uz grīdas, kādā nokvēpu-šā pirtiņā vai dzelzceļa sarga būda, kuŗu vakar ienēmām, lai tikai tur būtu mazliet silts. Vēl laikā attapos, neizdarījis kļūdu, zinādams, ka pārējie nav mazāk novārīguši par mani.

Bet Kaparkalējs nekā nem-a-nija un atbildi nemaz negaidīja. Viņa jautājums izrādījās tikai iemeslis, lai palūgtu no manis papirošu.

Man bija iesmacis kaklis un sūrsteja rikle, tāpēc tik pat kā nepipēju. Kaut kur kabatās vajadzēja būt smēkiem. Es pa-rakpājos un izvilkū sauju pus-salauzītu papirošu. Ieteicu uz-manīgi apieties ar uguni, jo bijām pavism tuvu pirmajām linijām. Pār galvu spindza augstāk paceltās vācu ložme-

Aleksejs Surkovs

Baltijas jūras vējš

Latvija mūs zelta druvām gaidīja,
Mākoņiem, kas vālām buvām skrien.
Sinis birztalās kā zēni skraiða
Vecie latvju srēlnieki sendien;

Seit tiem modās kalpu gaitā grūtajā
Cīnītāju nevaldāmā spīts,
No ūs zemes Oktobris tos sūtīja
Slavas ceļā, leģendām kas vīts;
Sodien mēs ar viņiem vējā asajā
Ejam atkal pāri plavām šīm.
Krievu brāļu asinīs tās rasoja,
Saplūstot ar latvju asinīm.

Mūsu kārais skats šeit tāli pētīja,
List kur Dzintarjūrā saules varš,
Mūsu asins brālību šeit svētīja
Kaujas karogiem uz mūžu karš.

Grūtus ceļus nostāgājis kapotājs,
Bet mums lielais prieko bridis droš.
Taru tautu ozols kupli zarotais,
Dzimtene, no jauna atzeļ košs.

Atdejojīs Anatols Immermanis.

tēju kārtas un kapāja nosar-mojušo bērziņu galotnes.

Celjs iegriezās priedulājā un driz ieveda nelielā izcirtumā. Mēs atradāmies izcirtuma vi-dū, kad gaisās pēkšņi iegaudo-jās un klajumā vienlaicīgi sprāga trīs mīnas. Grupa no-krita. Kājās palikām vienīgi abi ar Kaparkalēju. Bet kad nākošie šāviņi sprāga pavism-tuvu, arī mēs pieplakām.

— Tausta, — kāds ierunājās man pie kājām.

Ari es biju pārliecīnāts, ka ienaudnieks kaut ko meklē, bet ko, to bija grūti pateikt, jo ar-tilerija te nestāvēja.

— Frici laidīsies tālāk, un lādiņi nekrustī mūsu ro-kās, tie šauj kur pagadās.

Šī piezīme nebija nopietni domāta, bet visa grupa piecē-lās un ātri pārgāja izcirtumu.

Priedulājs tūlin izbeidzās, un nāca dzelzceļa pārbrauktuve. No tās pa kreisi stāvēja ne-liela tumšbrūna koka ēka — mūsu komandpunkta apmeša-nās vieta. Patiesībā tā bija starpstacija, pēdējā pietura pirms vilcienu ieriņošanas pil-sētinā, kuŗu iepemt tagad bija pulka tiešs uzdevums.

Eka kā par brīnumu izrādījās pilnīgi vesela un iekšā nemaz tik šaura nebija. Tur bija četras istabas un kases nodali-jums, kur atradās vēl pilnīgi neizdzisusi, sidrabpelēka skārdu apsīta krāsns, kas izdvesa patikamu siltumu.

Tā kā nodalijuma durvis iz-gāja uz vadības istabu, tad pulka komandieris lika tur no-vietoties dažādo vienību zin-pe-šiem. Tie visi bija izgājuši ar uzdevumiem, telpā palika vie-nigā Kaparkalējs.

Ar priekšējām līnijām tele-fona sakari jau bija nodibināti un driz izvilka vadu no aizmu-gures. Pašā frontē, kur notika mūsu spēku pārgrupēšana, bija samērā klusus.

Ap pusnakti pulkvedis man iedeva no avizes saliektu, caur-šautu aploksnī, ko vajadzēja steidzīgi nogādāt divizijas ūstābā.

Es pavēru kases durvis. Ka-parkalējs pussēdus snauda, at-spiedis muguru pret krāsns durtiņām. Pa logu, kas izgāja uz fronti un tukšajām sliedēm, vējš vilka smalkus sniega pu-teklus, apbārstīdams puiša lie-lajos velteņos autās kājas. — Beidzot nolūzi gan, — es nodo-māju, un man viņa kļuva žēl. Es izgāju un atkal atgriezos, jo neviens citi izsūtāmā neat-radu.

Kaparkalējs uztrūkās ne tik daudz no mana piesķriena, kā pats no savas dzīlās nopūtas, kas atgādināja vaidu.

— Vai mani kāds saucā? — Viņš samulsušām acīm vērās mani.

— Tev jāmēro celš atpakaļ, — es teicu cik saudzīgi spē-dams, un pasniedzu aploksnī.

Kaparkalējs vēlreiz cieši pa-skatījās mani, iebāza vēstuli kabatā un pieleicās, lai pa-

celtu uz gridas noslidējušo au-tomatu.

Es atstāju viņu vienu, jo mani nepacietigi meklēja tele-fonists. Tikko beidzu runāt un noliku klausuli, ap staciju sā-ka trakot minu uzlidojums. Māja svaidījās.

Nodzisa kvēpnicas, plīsa stikli.

— Piešauj, — kāds noteica, it kā turpinājumu gaidīdams.

Tam sekoja tiešs trāpjums. Kaut kur izgāzās durvis. Tel-pas pildīja asa sēra smaka, brūkošās krāsns pelni un plis-tošo stiklu troksnis.

Uz gridas gulot, man iešāvās prātā izcirtums. Tagad sapra-tu, ko ienaudnieks taustīja.

Kad iestājās klusums, tumšā kāds vaidēja. Es pietrūkos kā-jās, uzspīdināju laternīti un

pār gruvekliem iegāju kases is-tabinā. Mīna bija ielidojusi caur logu un pārvērtusi telpu lauskās. Kaparkalēja nebija, nāve atrada viņa vietu tuksu.

No rita sākās uzbrukums pil-sētai. Krita sakaru virsnieks, un man nācās pildīt viņa pie-nākumus. Ielu cīņu laikā ma-ni smagi ievainoja. Vairāk kā gadu nogulēju hospitāli, zie-dēdams cauršautās plaušas.

Ar Kaparkalēju satikos pēc atgriešanās pulkā. Tas bija Il-meņa purvos. Sarkanā Armija, kas uzvarēja visā frontē, nē-sāja jaunu formu. Kaparkalējam bija zaļi upzleči ar sar-kanām seržanta uzsvērum. Es ievēroju, ka viņam bez meda-jas krūšu labajā pusē, vīrs zimes, staro ari Sar-kanā Zvaigzne.

— Uz atgriešanos! — viņš attēja pusī no saviem simts gramiem un sniedza man.

Saskandinājām.

Kad ugunigā lāse iekāpa galvā, Kaparkalējs piemiedza aci un atcerējās notiku-mu stacijā un mežā.

— Ir gājis vēl kar-stāk, bet vienmēr mēs uzvarējām, un beidzot šo nāvi pie-veiksim pavism. Pā-rāk stipri ilgojamies atgriezties dzīvē, lai notiktu citādi, — viņš to teicā bez se-višķa uzsvara, kā pa-sūš par sevi saprotamu, un kāda saukts atstāja zemnicu.

LITERĀRĀ PIRMDIENA RAKSTNIEKU KLUBĀ

19. febr. Jānis Niedre la-sija savu jaunāko stāstu «Au-gusta dienās». Stāsta autors rāda vācu iebrukšanu Padom-ju Latvijā 1941. gadā, aizsaru-patvarības, jaunā padomju zemnieka postu vācu okupācījas žņaugos un viņa atbrivo-šanu. Sarkanajai Armijai un padomju varai atgriežoties pa-gājušā gada rudeni.

Debatēs piedalījās Jūl. Va-nags, A. Grigulis, A. Sakse, J. Grants, I. Lēmanis, M. Rudzi-tis, Mindenbergs, K. Kraulipš. Stāsta kritiskajā novērtējumā izečēla, ka J. Niedre pirmais lite-rārā formā apstrādājis Sar-kanās Armijas atgriešanās temu Latvijā. Autors tomēr isājā stāsta mēģinājis aptvert pārāk plašu materiālu, divas dažādas temas, kuŗas tomēr vēl nav spējis kompozīcionali pareizi apvienot un centrēt ap kādu centrālo notikumu, un pietie-kami neparāda ari galvenās personas Krūmiņa augšanu, attīstību vācu okupācijas ga-dos.

Jāatzimē tā pozitīvā parādi-ba, ka literārās pirmdienas Rakstnieku klubā saista arvien plašāku latviešu intēlīgences kodolu. Darbu iztirzājumi no-tiek idejiski augstā līmeni un dod vērtīgus ierosinājumus ari principiālās problēmās. Kr.

Nikolais Kaukitis

Dziesma vilkam

*Sargies, vilks, un šini nakti skrejot,
Savus soļus dzīlāk mežā vērs.
Šonakt tavās sūnu takās klejo
Plēsīgāks un asinskārāks zvērs.*

*Es jau zinu, bads kad tevi dīda,
Mežā plavās stirnai pakal steidz. —
Tas, kas šonakt tavas takas mīda,
Savās ketnās katru dzīvi beidz.*

*Viņa elpa katru skaj kā salna,
Ietos cejos asins lāmas sīkst,
Viņu redzot, jaudis bēg aiz kalna,
Mitās pedas zāle kaunās dīgt.*

*Sargies, vilks, lai šini nakti skrejot,
Tavi soļi dzīlāk mežā ris.
Šonakt tavās sūnu takās klejo —
Vācietis!*

Aktīvajā armijā, 1942.

Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības biedri, kas jau pirmajās kārā dienās brīvprā-tīgi stājās Sarkanās Armijas cīnītāju pulkā.

1. rindā: Jānis Grants, Valdis Lukss, Kārlis Kraulipš, Indriķis Lēmanis.

2. rindā: Edgars Damburs, Ignats Muiznieks, Jūlijs Vanags, Arvīds Grigulis.

(Iztrūkst Fricis Rokpelnis un Andrejs Balodis.)

Foto: P. Makovskis.

PADOMJU KĀRAVĪRA SIRDS

PAR DZEJNIEKU FROTINIEKU ALEKSEJU SURKOVI

Laikā, kad mūsu tauta asinīnā kārlaukā iet cīņā par cilvēces gaisajām idejām, arī rakstnieks uzskata par savu pienākumu un godu dalīties karavira bēdās un uzvaras priekos.

Kad sākās karš, daudzi rakstnieki saņēma komandējumus un aizbrauca uz fronti. Viņi tūlīt atrada sev vietu, nodarbošanos, iespēju plielot savu energiju. Sos zimigos vārdus teica padomju dzejnieks Aleksejs Surkovs.

Aleksejs Surkovs dzīmis pagājušā gadām pēdējā gadā. Viņš bija jau pusmūžā, kad sākās Tēvijas karš. Tomēr Surkovs nebaidījās grūtību, un, rūnājot viņa paša vārdiem, ieraķumu dzejnieks deva zvērestu dziesmai, tāpat kā zvērē uzticību tēvzemēi.

No šā briža Aleksejs Surkovs ir mūsu kareivju pastāvīgais līdzgaitnieks. Visas frontes viņš izmērojis, visas grūtās dienas pārķīvojis kopā ar mūsu cīnītājiem. Un lūk, tie bija ne tikai frontnieki, kas iemanjota daudz no Surkova iedvesmotājas dzejās. Arī Surkova dzeja ieguva no pastāvīgās sakares ar Tēvijas karā varoni go tiešamību.

Surkova pirmās dzejās parādījās prese 1924. gadā. Surkova agrajiem darbiem zināmu zīmogu uzspiež pēcrevolūcijas laikmeta dzejneku - revolucionāro romantiku iespāids. Bet pretēji tā laika spilgtākajiem romantikiem - Bagriciņim un Tichonovam, kas mēģināja reizēm visai sarežģītā, līdz šim nebijušā formā, izteikt savas revolucionārās izjūtas, Surkovs tiecas pēc dzives patiesības un

vienkārša dzejās ietērpa. Ceturos pirmskāra dzejoļu kopojumos — «Iedziedājums» (1925.—1929), «Vienā vecumā» (1930.—1933), «Drosmīgo dzimtenē» (1934.—1935.) un «Pa dziesmas ceļu» (1935.—1936.), kuŗos Surkovs apzīmē revolūcijas un pilsoņu karā varonību, mēs vērojam autora neatlaidošo cīpu par realismu. «Seklu melu un skau frāžu tu par uguni bai-dījies vairāk» — saka Surkovs par savu dzeju.

Tēvijas karš nāca dzejniekam talkā. Frontes viru varoņdarbi, viņu cildēnās ižūtas, kurās Surkovs, būdams karagājuļu līdzgaitnieks, novēroja ik soli, prasīt prasīja pēc apdāres, kas atbilstu vielas diženumam. Meklējot ietērpu liejalānu saturām, Surkovs izkopa un sli-pēja savu formu un pa daļai novērsa agrakos trūkumus.

«Runājot par mūsu dzejās māksliniecisko augšanu, varam atzīmēt, ka tāds dzejnieks, kā Surkovs, kas vienmēr deva saturām priekšķru par formu, kārā dienas sāka rakstīt stingrā un radīja virķi labu darbu.» (N. Tichonovs.)

Surkova Tēvijas karā laikā sarakstītās dzejās saskanotas septiņās nelielās grāmatīnās, no kuriem atzīmēsim krājumus «Uzbirkums», «Kareivja sirds», «Krievijas atmaksas nesēja».

Karavīrs, kas pārcietis visas karā grūtības, tie savas lietas taisnīgumam un līdz ar to uzvarai. Tuvināt savas dzejās frontnieku miljonus izpratnei Surkovam izdevies, pateicoties vienkāršbai, plašai vārdnicai, kas smēlusi savas bagātības tautas valodā, un patiesai sirsnibai, kas labākajās dzejās

gūst smalkas, izjūtām bagātas lirikas veidu. Ne velti Surkovs vienu no savām grāmatām nosaucis par «Kareivja sirdi». Patiesām ir cēla tā izcilajai varonibai spējīgā tautas amījas cīnītāja sirds, kas pilniskanīgi puks Surkova dzejās.

Autoram visas tiesības teikt savā dzejā par kareivi: «Es lepojos, ka dzīvoju tam blakus, ka palīdzēju tam ar savām karā dziesmām. Pēdējos vārdus var arī burtiski iztulkot,

jo Surkovs ir daudzu iemīlotu un plaši pazīstamu frontes dziesmu autors.

Sodien Aleksejs Surkova apdziedātā Sarkāna Armija jau atrodas sava ceļa pēdējā posmā. Un kad «ieguvuši uzvaru cīņā sūrā», Padomju uzvarētāju pulki «ieplūdis Berlines ielās kā jūra» («Uzvaras gatvē»), dažs labs, kas ar savu dzēju iedvesmotāju spēku apdzījis cīnities, dosies,

«Lai iegetos spožajos padomju staros
Pār Berlines bulvāriem uzvaras karogs.»

Anatols Imermanis.

SVARĪGA PADOMJU DRĀMATURGU APSRIEDE

Maskavas Rakstnieku klubā pirmsreiz Lielā Tēvijas karā laikā notika padomju drāmaturgu apsriede, kur iztirzāja padomju drāmaturgijas problēmas. Apsriede, kas bija pulcinājusi kuplu auditoriju, ilga trīs dienas, un to vadīja N. Tichonovs.

N. Pogodina un Vs. Višnevetska ievadrunās, tāpat arī vēlākajās debatēs, galvenā uzmaņība bija pievērsta padomju drāmaturgijas tagadījumi un to uzdevumu noskaidrošanai, kādus mākslai neatvairīmi uzstāda tagadējā laika prasības.

Pareizi aizrādīja, ka lugas, kas parādījušās pēdējā laikā, savā vairumā stāv zemāk par tām, ko padomju drāmaturgija devusi karā pirmajā periodā. Patlaban nevar nosaukt nevienu drāmatiska darba, kas ar tādu spilgtu, asu skatījumu apgaismotu tagadējā momenta problēmas, ko savā laikā risināja A. Korneičuks lugā «Fronte», K. Simonova «Krievu lauds» un L. Leonova «Iebrikumā». Un nav jāaizmirst, ka šai pašā laikā vispasaules vēsturiskā mērogā pārķīvojami notikumi, kam mēs esam aculiecinieki, Sarkānas Armijas spožas uzvaras, padomju cilvēka varonība frontē un aizmugurē dod drāmaturgijai neizsmējamas temu, sižetu, tēlu un raksturu bagātības.

Apsriede skāra jautājumu par daudzu lugu pamatīkumiem, — par schēmatisku, bālu padomju cilvēku tēlu, kam trūkst psicholoģiskā caurstrāvojuma. Drāmatiskā dar-

ba tēmu, kam jāatklāj tagadējo notikumu jēga, un jāskatās uz priekšu nākotnē, nevar attirināt, ja nepārāda Istu, dzīvu mūsu laika varoni, drošību, varonīgu cilvēku, kas nedalīti saistīs ar dzimteni un Stalīna vadībā lepni iet uz slavas pilnu uzvaru.

Apsriede piedalījās drāmaturgi, kritiķi un teātru darbinieki, kas savās runās norādīja uz režisora un drāmaturga sadarbību.

Spilgtu runu apsriedē teica S. Michoels. Viņš pasvītroja, ka nav teātra ārpus drāmaturgijas un nav drāmaturgijas ārpus literātūras, viņš runāja par vārda lielo spēku, par radītājas ieceres poēziju. Dzīve dod daudz tēmu drāmaturgijai, bet istam māksliniekam tēma rodas no idejiskās ieceres, nodoma, ko savukārt rada un paceļ domas poētiskais lidojums.

Debatēs par teātri un tagadību runāja N. Pogodins, par jautājumiem, ko izvirza dzīve — Vs. Višnevetska, par autoru un viņa varonipīti — Vs. Solovjova, par tipiskumu un standartu — I. Štoks, par cīnas prieku — J. Juzovskis, par drāmaturgu rakstnieku — N. Tichonovs, kas bez tam apsriebēs noslēgumā asi kritizēja N. Virtas lugu par Stalīngradu.

Debatēs vēl piedalījās B. Baļašs, A. Brūsteins, V. Volkensteins, H. Volkovs, M. Gross, I. Lukovskis, G. Mdvani, H. Petrovs, A. Rževskis, B. Sučkovs, A. Faiko, K. Winn, K. Stains u. c.

DAŽĀDAS ZINĀS

Valsts Rīgas cirka darbinieki, tuvojoties Sarkānas Armijas dienai, savākuši un iemaksājuši Valsts aizsardzības fonda 55.332 rubļus, par ko saņēmuši biedra Stalīna a pateicību.

Autors, rakstniekus un komponistus, kas vēl nebūtu izpildījuši reģistrācijas lapas un iesnieguši savu aizsargājamo darbu sa-rakstus Vissav. autoru tiesību aizsardzības pārvālēs Latvijas no-dajai, lūdz to izdarit vēlākais līdz š. g. 15. martam.

Formu paraugi sapemami VATAP nodājas, Ed. Veidenbauma ielā 4—3, kā arī Padomju Rakstnieku un Komponistu savienības sekretoriātos.

Atzīmējot mākslinieka Jūlija Madonīka 75. g. dzimšanas dienu, Latvijas Padomju Mākslinieku Savienība rīko viņa godināšanas vakaru š. g. 27. febr. plkst. 18 Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības telpās, Kr. Barona ielā 12.

«Parizes kino.» Zem šāda nosaukuma Parīzē sākusi iznākt atbrīvotās Francijas kino darbinieku nedēļas avize. Avīzē ievietots raksts par padomju filmu «Karā diena», kas parādījusies uz Francijas ekrāniem. Otrs liels raksts zem nosaukuma: «Zemē, kur kino ir tautas māksla», velēts PSRS kinēmatografijai.

Amerikā iznācis padomju rakstnieku stāstu kopojums, ko sakārtojis dzejnieks un kritiķis Marks van Dorens. Cīkagas laikraksta «Sen Buk Ulik» recenzents, atzinīgi izsakoties par šo krājumu, raksta: — No šādiem stāstiem par «neievērojamu laužu» varonību Leningradā, Petsamo, Ukrainā un ienaidinākā aizmugurē izveidojas rītdienas leģenda. Krājums joti vērtīgs arī tāpēc, ka tas mūs tepazīstina

ar mūsu drošīdgajiem sa-biedrotajiem. —

Amerikas prese lielu uzmaņību velti Vasilija Grosmana grāmatai «Tauta nemirste, kas Amerikā izdota ar nosaukumu: «Nav skaistu nakšu».

Rakstniece Džoija Davidme-nā žurnālā «New Masses» raksta: «Tolstojskas epopejas mēroga romāni prasa krietnu distanci no notikumiem, bet tas nebūt nenozīmē, ka labu grāmatu nevar sarakstīt, ja iet, tā sakot, pa karstām pēdām. Taisnītā uzrakstīts V. Gros-mana darbs.»

Anglijas karaliskā zelta me-daļa par 1945. gadu piespriesta padomju architektam akadēmī-kim V. Vesniņam. Medaļu piespriež katru gadu par izci-lākajiem sasniegumiem archi-tektūras laukā Britanijas Architektu Karaliskais Institūts, un piespriešanu apstiprina Anglijas karalis. Akadēmīkis Ves-nins ir pirmais krievs archi-tekts, kam piešķirta šī Karaliskā zelta medaļa.

"SPARTAKA" DILMIZĀDE

Mūsu Tautas rakstnieka Andreja Upīša jaunā tragedija "Spartaks" ir viens no vīpa izcilākajiem drāmatiskajiem sacērējumiem. Tas ir pamata posms veselam tragediju ciklam, no kura jau labi sen esam redzējuši "Zanu d'Ark" un "Mirabo". Ari "Spartaku" autors bija iecerējis jau priekš gadu desmitiem, bet reālizēt šo darbu viņam izdevās tikai pēc padomju varas nodibināšanas Latvijā — un taisni kara dieņas un evakuācijas apstākjos. Tā ir vislabākā liecība par to, cik plašas iespējas mākslas un literātūras attīstībai paverus padomju iekārtā. Taisni tajos gados, kad hitlerieši, Eiropas kultūras sabradātāji, dedzināja uz sārtiem devinpadsmītā gadījumā labāko Eiropas klasiku darbus, padomju zemes rakstnieki un mākslinieki ar desmitkārtotu spēku un degsmi radīja jaunas kultūras vērtības. Sai laikā tālajā Kirova apgaabalā ari Andrejs Upīts rakstīja savu "Spartaku".

Jau senās Grieķijas vēsturē līdztekus cīņai starp bagātniekim un nabadzīgajiem nemītīgi risinājās ari spraigas cīņas starp vergu ipašniekiem un vīgiem. Vergu saimniecības forma savu kuīmīnāciju sasniedza Romas valsti, jo pateicoties savā karaspēka labajai organizētai un disciplīnai, Romas valsts iekaroja daudzas zemes un padarīja par vīgiem miljonus šo zemuju ledzīvotāju. Vergu stāvoklis Romas valstī bija vēl launāks nekā senajā Grieķijā. Vergus romietis neturēja par cilvēkiem, bet apzīmēja tos ar ipašu zimi, tāpat kā savus mājlopus. Romieši mēdza sacīt, ka visi darba rīki daloties trīs pašķirās: mēmājos (piemēram, ratī), mujošos (piemēram, vērši) un runājošos (vergi). Vergu bija tik daudz, ka visa Romas valsts lauksaimniecība, amatniecība un tirdzniecība dibinājās vienīgi uz vergu darba spēku. Vergi bija bagāti romieša miesassargi, bārdskuvji, audēji, kurpnieki, akmeņkalji, architekti, pārrakstījāji, skolotāji, mūziķi, aktieri — vārdu sakot, visu nozaru speciālisti, nerunājot par vienkāršajiem lauku apstrādātājiem bagātniekiem muižās, kur vergu stāvoklis bija sevišķi smags.

Tādēļ ari Romas valsti pirmā lielākā vergu sacelšanās notika jau 137. g. priekš mūsu ēras, bet šīs sacelšanās bija bez kopīgas vadības, uzziesmoja tālu cīta no citas, tāpēc tās arī nomāca un saņēmušas vergus bez zēlastības piesita krustā vai citādi iznīcināja.

Ipaša vergu grupa bija gladiatori. Tos apmācīja gladiā-

toru skolās, turot kā cietumā ieslēgtus un bargi sodot par visniecīgāko pārkāpumu, lai pēc apmācīšanas izlaistu cīrka arēnā cīnities uz nāvi savā starpā vai kauties ar plēsiem zvēriem. Tā bija visiem ietotā romiešu izprieca. Par gladiātoiem apmācīja visstiprākos un drosmīgākos cilvēkus no karaspēka vidus.

Sāds cilvēks bija ari legendārais vergu atbrīvošanās kustības vadonis Spartaks, Kapujas gladiators, dzīmis trākietis. 74. gada priekš mūsu ēras, izmantodams labvēlīgos apstākļus, kad romieši bija aizņemti Spānijas karā, Spartaks organizēja sacelšanos un ar 200 gladiātoriem izlauzās no Kapujas gladiātoru skolas mūriem. Sacelšanos tomēr atklāja, un iela dala gladiātoru krita jau pirmajā naktī Kapujas ielās. Taču Spartaks ar pulciņu drosmīgāko gladiātoru izlauzās pa Kapujas vārtiem un aizbēga Vezuva kalnā. Te no visām mālam pie vīpa pulcejās vergi un apspiestie nabadzīgie laudis. Izsūtītā romiešu karaspēka nodaļa aplenca vergus, nogriezdamā pēdējo ceļu, kas veda no kalna, bet Spartaka atjaunība ielenkatos izglābā. Gladiātori no vīnkoku atvāsim izpina stiprās tauvas, nolaīdās pa tām no stāvās klints, uzbruka romiešiem no mugurpuses un sakāvā tos, iegūdami romiešu karaspēka nometni ar visiem ieročiem un kāja mantām. Turpmākie romiešu kāja gājieni pret Spartaku bija tikpat nesekmīgi. Viņa armija arī vīn pīaugā. 72. gada pret Spartaku devās abi Romas konsuli, bet ari tos Spartaks sakāva. Cīnas risinājās vairākus gadus. Spartaks tomēr saprata, ka galīgi lauzīt Romas varu vīn nevarēs, jo šai periodā Roma vēl bija stipra, tāpēc gribēja izvest vergus no Itālijas robežām. Bet gājē kāja gājieni bija nogurdinājuši viņa karaspēku, trūka ari vienprātības: vergi ar Spartaku prieķīgalā bija gatavi atlāt Itālijā, kur viņus verdzināja, bet nabadzīgie zemnieki, kādu ari Spartaka karaspēkā bija daudz, negribēja doties prom, tie gribēja cīnities par savām tiesībām tept. Nesašanās bija ari pašu vergu starpā. Rezultātā milzīgais romiešu karaspēks, ko pret Spartaku vadīja tālākā lielākās Romas bagātnieki un spekulants Marks Krass, sakāva nesaskaņu iedrāgātos Spartaka pulkus par daļām. Spartaks viršķīgi cīnījās līdz galam un krita kaujā. Šešus tūkstošus sagūstīto vergu pienagloja pie krustiem no Kapujas līdz Romai, bet Spartaka armijas atliekām tomēr izdevās izlauzties un aizbēgt uz dienvidiem, kur tās vēl ilgi cīnījās

pret romiešu karaspēka nodāļām.

Andrejs Upīts savā tragedijā un Spartaka tēlā atsedz taisnis iekšējās pretrunas, kādas bija par cēloni Spartaka armiju sašķēlumam un cīpas zaudējumam. Vislabāk to autors pāsaka Metrobijs un Spartaka diaīgā:

Metrobijs: Visleņaikas vergs ir tas, kas pats grib kūt par vergu kungu. Un tādi vīni tie, ko tu sacel kājās un atsvabini. Tik dziļi viņus samaitājusi Romas kultūra! — **Spartaks:** Maniem gladiātoriem nav vergu dvēseles! Vīni paši tikuši brivi un grib atbrivot citus. — **Metrobijs:** Gladiātori — bet tie citi? Tie tūkstoši zemnieku un ganu no apkārnes. Tie nabagi no pilsetas, kas reiz paši bijuši zemes ipašnieki. Un tie desmiti tūkstoši, kas vēl nāks . . . —

Spartaks iet bojā. Tomēr viņa ideja dzīvo pāri laikmetiem un izaug vergu revolūcijā, kas mūsu ēras 5. gadsimta galīgi sadragā Romas valsti. Romas vergu ipašnieku sabiedrība aiziet bojā no vergu revolūcijas un barbaru iekarojumu kopīgajiem triecieniem. Biedrs Stajins, novērtējot šo laikmetu, saka: «Vergu revolūcija likvidēja vergu ipašniekus un atcēla darba laužu eksploatācijas vergu saimniecības formu.» (Stājins, Lepinisma jautājumi, 11. izd., 412 lpp., krievu valodā.)

Insēnētājs Eduards Smilgis, tāpat viss Dales teātra kollektīvs, pieļicis lielas pūles, lai varenās tragedijas tēli uz skatuves būtu atveidoti ne mazāk iespildīgi, kā tie runā uz mums no grāmatas lappusēm. Uzdevums Dales teātrim nav bijis viegls, tomēr tas veikts labi, kaut ari ir dažas vēl nepārvarētas vietas. Vergu brīvības dziesma, kas iztālēm skan caurumās alīz prieķīskāra, ievadot pīmo ainu, noskoano klausītāju visai turpmākai aīnu risinājumam uztverei. Tomēr pīmā aīna nesniedz gaidīto iespādu par vergu dzīves visdzīlēkajām šausmām, kas tai patiesībā jāparāda. Liekas, še ansamblim trūkst pietiekama daudzuma dzīvā personāla materiāla, jo tragedijā uz skatuves darbojas tuvu pie devini desmiti atsevišķu tēlu. Tādēļ pīmā aīna pārmērigā pārsvarā tenorālās virišu balsis, kas nesaderīgi kontrastē ar vajadzīgo drūmo noskojanumu.

Vājāk izdevušās ari tās vietas, kur saisinājuma dēļ izdarīti ainu apvienojumi, piem., 3. aīnas (pie Kapujas vārtiem) apvienojums ar 4. ainu (Vezuva piekājes augstienē).

Vajadzīgā limeni nav ari romiešu dzīju aīna Katilinas trik-

linijā. Sai aīnai jārāda kontrasts ar pīmo aīnu — kontrasts starp vergu un vergu ipašnieku dzīvi. Insēnētājs dārijs daudz, lai šo kontrastu tiešām ari sniegtu, bet jau pieņēmētā personāla šauruma dējas vēl nav pilnībā izdevies.

Lielas grūtības ikvienam insēnētājam rada batajas skatu attēlošana uz skatuves. Ar gaismas-tumšas efektu palīdzību Smilgis šīm grūtībām tiek pāri samērā labi, tomēr ari šie skati pieder pie trauslākajām vietām insēnējuma līedējumā, kas visumā ir joti viengabala, veidojis ar dzīju traktējām darba idejas izpratni un stingru meistara roku. Te auglīgi sakausēts viss Dales teātra ilgajā attīstības pieredzē iegūtās ar jaunajiem meklējumiem veselīgā reālistiskā virzienā.

Runājot par atsevišķiem tēlojājiem, vispirms jāatgriežas pie autora dotajiem tragedijas tēliem. Centrējot visu vēribu uz galveno tēlu — Spartaku, autors it kā mazāk piešķaries pārējo gladiātoru vadonu raksturu ieziņēšanai. Tādēļ tie bieži it kā saplūst kopā, reljefi neizdalīdamies. To nav izdevies pilnami pārvērtēt ari insēnētājam un tēlojājiem. Iezīmīgākie gladiātoru vadoni tēli, kas ie-gulstas atmiņā, atskaitot, protams, Spartaku, ir Krikss (Arnolds Stabav), Hanniks (Kārlis Valdmānis) un Artorkss (Kārlis Aderneks), jo šiem tēliem autors devis ari kaut cik nojaužamu individuālo pārdzīvojumu liniju.

Spartaku tēlo Artūrs Filipssons. Un šis tēls patiešām ir tik monumentāli veidots, ka ikvienā aīnā, kur tas parādās, pārvalda visu skatuvi, ar savu iekšējā pārdzīvojuma un varenās personības spēku sugestē visu savu apkārtī un līdz ar to ari skatītāju. Skiet, labāku Spartaku tēlu grūti iedomāties.

Laba ir Lillijas Žvīgules Lutacijā Vienace, varbūt ar mazliet pārlieku piespiešanos rupjas balss demonstrēšanā, tāpat Arnolds Stems Katilinas lomā. Mircas tēlotāja Irma Laiva nav visai pārliecinoša pīmā aīnā, kur viņas baigais stāsts par verdzenes likteni: «vīni sit mani un moka . . . Kā kustoni vīni pārdomi mani katram, kam nauda . . . Divi gadi jau ilgst šis mokas! . . . — neizskan ar istu pārdzīvojumu. Tālākajās aīnās aktrise it kā atraisīs un paceļ Mircas tēlu lielā augstumā. Eriks Ferdas Eitibida veidota atbilstoši autora dotajam tēlam. Labs Lujia Smita Metrobijs, kuram ari autors piešķirīgi daudz vairāk tēla rakstura veidošanai nepieciešamās vielas nekā pārējiem.

Iso pārskatu rezumējot, jāsaka, ka Dales teātris ar "Spartaku" izrādi pārvej pīmo lapupi savās padomju teātra gaitās un apliecinā, ka šīs gaitas būs spoziem panākumiem bagātas. Jūlijus Vanags

-PADOMJU KINO-

Sais dienās Padomju Savienība atzīmēs padomju kinēmatografijas 25 gadu darba atceļi. Gadījuma ceturkšņa laikā padomju kino māksla izaugusi par svarīgu padomju zemes kultūras dzīves daļu, kas bagātīgi apauglojusi arī citu zemju un valstu kinēmatografiju jaunām šās mākslas darba metodēm un svarīgiem tehniskiem jaunizgudurojumiem. Padomju kino studijā ražotās filmas ar lieliem panākumiem tagad demonstrē uz neskaitāmiem ekrāniem ne tikai mūsu lielo sabiedroto zemēs — Anglijā un Savienotās valstīs, bet arī Kinā, Egiptē, Kubā, Zviedrijā, Irānā, Mongolijs un daudzās citās valstīs. Padomju filmu demonstrējumi ārpus PSRS robežām visos piecos kontinentos, vienmēr saistījuši visplašāko darbību masu, kā arī šo zemu valdītāju aprindu un militāristu ievēribu.

Dzimusi un attīstījusies līdz ar jauno, visprogresīvāko sabiedrisko iekārtu — sociālistisko iekārtu, padomju kino māksla izvirzījusies pasaules kino mākslas priekšgalā ar savu augsto ideoloģisko un revolucionāru saturu un augstvērtīgo māksliniecisko apdaru.

Iedzīvinādama marksisma leninisma zinātniskās atzinās mākslā, padomju kinēmatografija atradusi pareizu pieeju, kā kino tēlos atspogulot un atsegīt sabiedrības norises un kā labāk ieteikmēt sabiedrības domas un uzkatus, kā organizēt sabiedrību uz jaunām uzvarām par darba laužu labāku nākotni, par savas sociālistiskās Tēvijas varenību.

Padomju kino nav sausa akadēmiska māksla, bet aktīva dzīves veidotāja māksla, ass padomju laužu cīņas ierocijs. Tas jo sevišķi parādījies Padomju Savienības Lielā Tēvijas kara dienās ar vācu fašistiskajiem iebrucējiem, kad padomju kino veicis ārkārtīgi svarīgu tautas spēku mobilizētāju darbu. No vienas pusēs filma ir padomju laužu pašapziņas spogulis, kas parāda, kādēļ un kā frontē uzvar Saraknā Armija, no otras kino atsedz padomju cilvēku cildēnumu un fašistiskā ienaidnieka zvērisko šakaļu seju. Padomju kino atver visas cilvēces skatam tos neizsmelamos brālīgo tautu spēku avotus, kas verda pāsas padomju tautas dzīves un domu dzīlēm.

Savus pirmos soļus padomju kino ieturēja agrīnās krievu kinēmatografijas pēdās, kas visvairāk pievērsās dažādu

gleznaīnu Krievijas ainu reproducēšanai.

1925.—1926. g. gandrīz vienā laikā parādījās 3 padomju filmas: «Brūnukugis Potjemkins», «Māte» un «Sinielis». Šīs filmas bija padomju kinēmatografijas lielā pagrieziena krustcela stabī. Ar tām atvērta jauna lappuse padomju kinēmatografijas vēsturē. Dažādas panorāmas tagad kalpo tikai kā izteiksmīgs komponents filmas drāmaturģijā, lai pastiprinātu varoņu pārdzīvojumus, lai izpildītu gleznās to pašu uzdevumu, kādu literātūras sacerējumā pilda krāšņa un suliga valoda. Galvenais visās šās 3 filmās, vienlīdz 1905. g. revolūcijas lielfilmā «Brūnukugis Potjemkins», kā arī Gorkijs romāna «Māte» un Gogola stāsta «Sinielis» drāmatizējumā, bija reāli tvertie cilvēku likteņi savā laikmeta laužu sabiedrisko attieksmu perspektīvā, parādot augošo progresīvo un atmirstošo veco. Kino režisora Eizenšteina radītā lielfilma «Brūnukugis Potjemkins» uztveda uz kino ekrāna jaunus

gishana pēctecis, «Jaunā Babile» un citās saruka arvien vairāk. Padomju kino māksla uzgāja uz sociālistiskā reālisma ceļa, parādot sabiedriskās norises to vēsturiskajā attīstībā, atsedzot progresīvo un augošo sabiedrību un dabā, parādot tipiskus tēlus un notikumus tipiskos apstākjos. Tagad padomju kino strādā tikai saskaņā ar sociālistiskā reālisma metodi, kādēļ arī gan sabiedriskās lielfilmas («Pēteris I», «Aleksandrs Nevskis», «Varaviksne», «Sapnis») gan komēdijas («Sveika jaunie piedzivojumi»), gan dziesmu filmas «Volga - Volga», gan dažādu multiplikāciju filmas ir lieli mākslas darbi, kas organizē skatītāja apziņu un sagādā tam dzīlus pārdzīvojumus. Padomju filmas savaldzina skatītāju, aktivitāti.

Technikas ziņā 25 gadu laikā padomju kino izvirzījies citu zemju kinēmatografijas priekšgalā. Padomju valdība gādā, lai tās kinēmatografijas rūpniecībai netrūktu vislabāko aparātu. Jaunu technikas ierīču iegādei un konstruēšanai atvēlētas milzu summas. Vienigi ar tām plašu valdības un partijas atbalstu var rasties vispār atzīti kinēmatografijas jaunatradumi kā tridimensionu filma, t. i. stereotipiskā filma, ists divdesmitā gadsimta brīnumdarbs.

Pateicoties plašam vispusīgam valdības un partijas atbalstam, kino kļuvis vārda tiešākajā nozīmē par visplašākajām tautas masām pieejamu mākslu.

Padomju Savienībā ir joti daudz pārvietojamo kinoaparātu, ar kuriem filmas nokļūst pie skatītāja ir kol-

Skats no filmas «Jānis Bargs»

varoņus — darba tautu, parādīja tās neapslēpjamo cīpas trausmi, lai iekapotu sev citu, progresīvāku sabiedrisko iekārtu, atsedza jau izkurtējušās pusfeodālās puskapitālistiskās Krievijas sabiedriskās iekārtas pretrunu mudžekli, kas likvidējams vienīgi revolucionārajā cejā.

Filmāi «Brūnukugis Potjemkins» gan piemita daudz natūralisma elementu, kuri tai sekojošajās padomju lielfilmās «Sv. Pēterburgas gals», «Cin-

Skats no filmas «Varaviksne».

Laikraksts «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Atbildīgais redaktors V. Lukss. Redakcijas adrese: Rīga, Kr. Barona ielā 12. Runas standus no pl. 10—14; Numurs maksā Rbl. 1.— Abonēšanas maksā Rbl. 52.— gadā. Abonentus plenē Preses apvienība Rīga, Kirova ielā 61/63. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnālu apgādniecība Rīga, Blaumaga ielā 39/40.

hozā, ir Ledus okeana zvejnieku ciemos, ir Azijas vidienas jaunceļamās pilsētas vietā, daudzreiz joti tālu no līdzšinējiem kultūras centriem, ir karaspēka un flotes dalības tieši pie pāsas ugunsliņas.

Padomju kino saistījis savā darbā labākos Padomju Savienības zinātniekus, literātūs, komponistus, māksliniekus. Tas devis iespēju nodrošināt filmām labus scēnārijus, augstvērtīgu mūziku un mākslinieku veidojumu.

Skarbajās Lielā Tēvijas kara dienās padomju kino māksla kļuvusi vēl pilnasnigāka, vēl ciešāk saistīta ar dzīvi. Sai laikā ražotās padomju filmas demonstrē burtiski uz visu brīvības milētāju tautu ekrāniem. Filmās iedzīvinātās biedra Stalina vēsturiskās runas, parādot, kā biedra Stalina vārdi kļūst par padomju tauku milzu spēku, attēlojot biedra Stalina raksturoto frontes, ienaidnieka aizmugures, dzīlās Padomju zemes aizmugures stāvokli. Savās Tēvijas kara laikā ražotajās filmās padomju parādījās vāciešu sakāvi pie Maskavas, Stalingradas varonīgo aizstāvēšanu, hitleriesu aapsiesto Eiropas tautu pretfašistisko cīnu, krievu nācijas slavenākos dēlus — Kutuzovu, Jāni Bargo, Glinku. Filmēti izcilākie Tēvijas kara dienās sarakstītie padomju rakstnieku darbi, kā V. Vasilevskas «Varaviksne», Simonova «Krievu laudis», Korneičuka «Fronte u. d. c.

Mūsu Sarkanās Armijas grandiozo uzvaru bridi Padomju kino rada jaunas filmas, kas dokumentē vēsturisko vācu fašistu pilnīgā sagrāvēs bridi un mākslinieciskos tēlos stāstā par lieļajiem varoņiem ar izcielu cilvēku vārdu, kādu mums Padomju Savienībā miljoniem, kas biedra Stalina vadībā nodrošina uzvaru pār fašistiskajiem ienaidniekiem.

J. Niedre.